Caribische Connecties

Met elkaar verbonden, toen en nu

Expositie Magazine

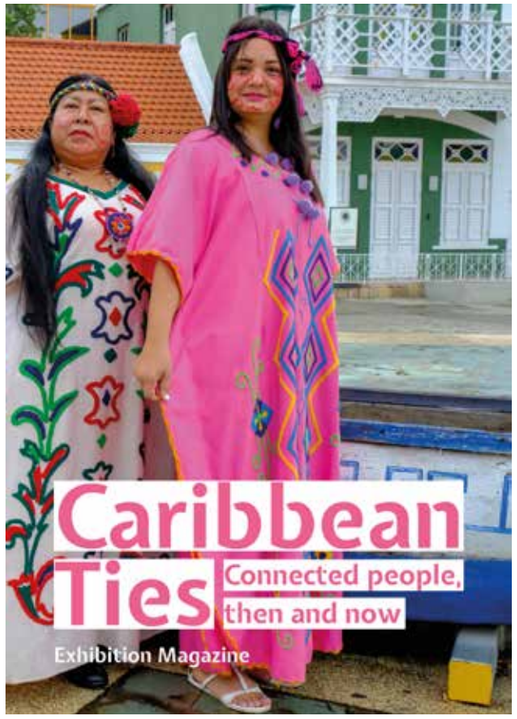

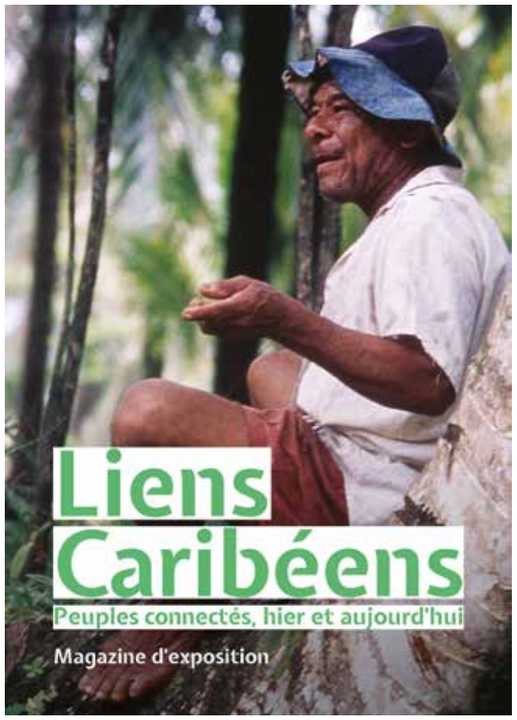

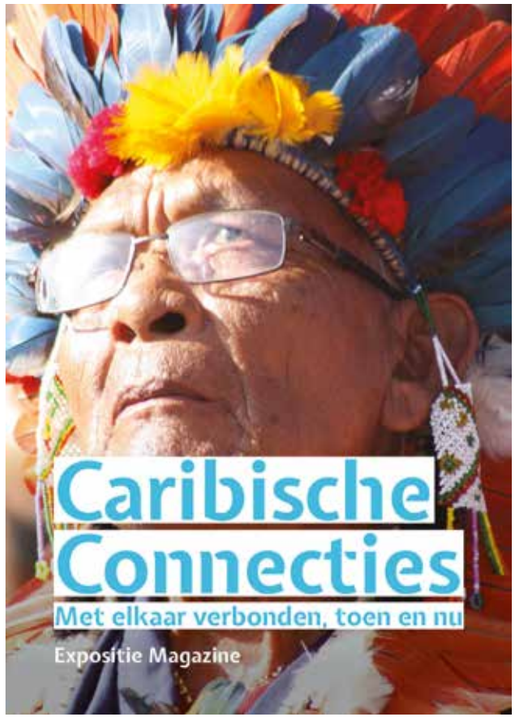

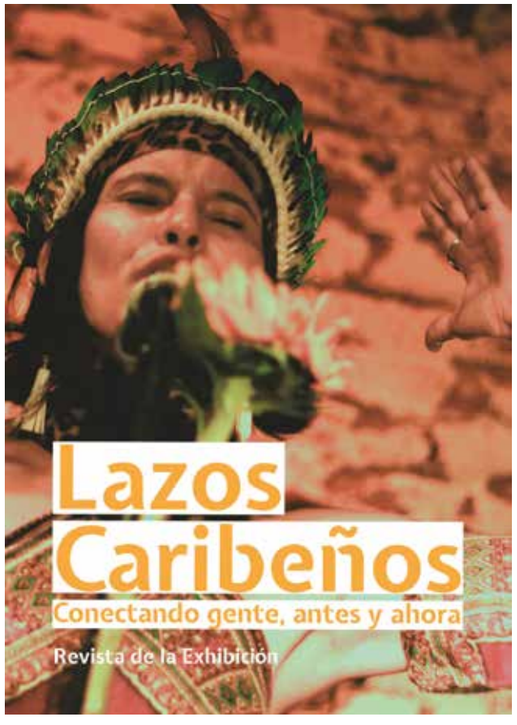

Door Corinne Hofman, Jorge Ulloa Hung & Tibisay Sankatsing Nava

Introductie

Corinne Hofman is de corresponderende projectleider van ERC-NEXUS 1492. Haar onderzoek is multidisciplinair en draait om mobiliteit en uitwisseling, koloniale ontmoetingen en interculturele dynamiek. Met haar projecten levert ze een bijdrage aan de valorisatie van erfgoed in het cultureel en geopolitiek diverse Caribisch gebied.

Jorge Ulloa Hung is onderzoeker bij NEXUS1492, Museo del Hombre Dominicano en INTEC. Hij onderzoekt veranderingen in materiële cultuur, in relatie tot het sociale en culturele landschap. Hij bestudeert Indiaans erfgoed in de huidige Caribische samenlevingen.

Tibisay Sankatsing Nava is de projectcoördinator van de internationale tentoonstelling Caribische Connecties. Ze richt zich op co-creatie strategiën en de coproductie van onderzoek.

De kolonisatie van de Amerika's is één van de meest ingrijpende maar minst volledig bestudeerde gebeurtenissen in de wereldgeschiedenis. Het Caribisch gebied was de toegangspoort tot een universum van rijkdom, dat de bouw van het grootste koloniale imperium van de 16e eeuw mogelijk maakte. De Indianen van het Caribisch gebied waren de eersten in de Amerika's die de gevolgen ondervonden van de Spaanse kolonisatie.

Het Caribisch gebied was ook de eerste plaats waar een Indiaans-Afrikaans-Europese interculturele dynamiek vorm kreeg. Met name op de Grote Antillen hebben de Spanjaarden geëxperimenteerd en strategieën voor verovering ontwikkeld die essentieel bleken te zijn voor hun geleidelijke controle over de rest van het Amerikaanse continent. Hoewel de oorspronkelijke bewoners van het Caribisch gebied een essentiële rol speelden in de eerste contacten, zijn zij grotendeels onzichtbaar in de koloniale verslaglegging.

In deze Europese verhalen is de aandacht en het koloniale beeld gevestigd op de groeiende conflicten tussen de verschillende koloniale machten en het ontstaan van het plantagesysteem, die beiden een drijfveer achter de Afrikaanse slavenhandel vormden. De marginalisering van de Caribische Indianen staat in tegenstelling tot de centrale plaats van de 'grote' beschavingen van de Maya's, Inca's en Azteken. De belangrijke rol van de Caribische Indianen en de draagwijdte van de kolonisatieprocessen op deze groepen zijn overschaduwd door de grote kloof die bestaat tussen de pre-koloniale archeologie en de archeologie en geschiedenis van de koloniale periode. Dit heeft duidelijk geleid tot het verwaarlozen van de Indiaanse culturele erfenis in de huidige multiculturele Caribische samenleving.

Sardo Sutherland, Kalinago van Saint Vincent, werkt aan de experimentele reconstructie van het Indiaanse dorp Argyle op Saint Vincent in 2016. Foto: Menno Hoogland.

NEXUS1492: Nieuwe Wereld ontmoetingen in een globaliserende wereld is een project gefinancierd door de European Research Council, en is gebaseerd op vele jaren van onderzoek en wederzijdse samenwerking met partnerinstellingen in het Caribisch gebied. Het project richt zich op de gevolgen van de koloniale invasie, uitbuiting en de transformatie van de Caribische culturen en samenlevingen als gevolg hiervan. Verder beoogt het project om het historisch bewustzijn en de bescherming van het materiële en immateriële erfgoed van het Caribisch gebied te bevorderen.

Dit transdisciplinaire project brengt internationale onderzoekers, instituten, NGO's, GO's en lokale gemeenschappen samen. Het behandelt belangrijke thema's, zoals transformaties in landschappen, gezondheid, eetgewoonten, begravingspraktijken, migratie, mobiliteit en uitwisseling, en materiële cultuur. Het richt zich ook op orale tradities, de veerkracht van Indiaanse culturele en religieuze praktijken, wetgeving, erfgoedbeheer, museumcollecties en onderwijs.

"De tentoonstelling combineert lokale, regionale en mondiale perspectieven."

NEXUS1492 maakt gebruik van geavanceerde methoden en technieken (bijv. DNA-onderzoek, isotopenanalyse, paleobotanische en slijtage- en gebruiksidentificatie, naast forensisch onderzoek, remote sensing en netwerkwetenschap), terwijl nieuwe analysemethoden worden ontwikkeld om de transformatie van de Indiaanse culturen en samenlevingen te begrijpen bij de aanvang van de Europese invasie. Kennisuitwisseling en publieksbereik staan op de voorgrond van **NEXUS1492**. Het project wil ook bijdragen aan de huidige maatschappelijke debatten over dekolonisatie, interculturaliteit, inclusiviteit, sociale cohesie, identiteit en klimaatverandering.

De huidige tentoonstelling **Caribische connecties: met elkaar verbonden, toen en nu** is een gezamenlijke inspanning om de complexe diversiteit van de Caribische archipel vóór de komst van de Europeanen te laten zien: iets dat een levendige realiteit blijft. De tentoonstelling is ontwikkeld als een vorm van internationale samenwerking met meer dan 20 partners in het Caribisch gebied en Europa. De belangrijkste thema's worden integraal gepresenteerd in musea en gemeenschapscentra in de regio en worden aangevuld met lokaal relevante inhoud in elk (ei-)land. Het ontwerp van de tentoonstelling is een geavanceerd modulair concept, waarmee elke partner de geschikte modules kan selecteren om tegemoet te komen aan eventuele ruimtebeperking, de lokale context en interesses en het beschikbare budget.

Caribische connecties presenteert de resultaten van het nieuwste wetenschappelijke onderzoek dat wordt uitgevoerd door het **NEXUS1492**-project. De tentoonstelling combineert lokale, regionale en mondiale perspectieven en richt zich op de verbanden tussen vroegere en huidige Indiaanse culturen en de multi-etnische samenleving van vandaag.

De tentoonstelling vindt plaats vanaf mei 2019 in 15 Caribische en Europese landen en wordt gepresenteerd in het Spaans, Engels, Frans, Nederlands, Creools en Papiaments. De structuur van de tentoonstelling volgt een verhaal verdeeld in vier onderling verbonden thema's, namelijk:
1. Multicultureel landschap,
2. Reizen, migratie, uitwisseling,
3. Veranderend dieet en geloof,
4. Toekomst van het verleden.

Met de huidige tentoonstelling hopen het **NEXUS1492**-team en de partnerinstellingen het grote publiek bij het onderzoek te betrekken en bij te dragen tot het bewustzijn en de bescherming van een Indiaans verleden dat door iedereen wordt gedeeld.

Bouw van een Indiaans huis op de archeologische vindplaats Argyle met leden van de Garifuna gemeenschap uit Greiggs. Cayo dorp, Argyle, Saint Vincent. Photo: Menno Hoogland.

Caribische Connecties

In het Caribisch gebied wonen meer dan 40 miljoen mensen. De verschillende eilanden en het naburige vasteland hebben elk hun eigen talen, tradities en landschapsvormen.

De eerste Caribische volken, de Indianen, trokken tussen 8000 en 6000 jaar geleden vanaf Zuid- en Midden-Amerika naar de eilanden. Vervolgens werd de Caribische archipel bevolkt door gemeenschappen die onderling door familiebanden en sociale netwerken van rondreizen, migratie en handel waren verbonden.

Nadat Christoffel Columbus in 1492 in de Bahama's aan land was gegaan, begon een gewelddadig kolonisatietijdperk. De Indianen werden op gruwelijke wijze ontworteld, in slavernij gebracht en blootgesteld aan oorlog, epidemische ziekten en massale deportatie. Door de kolonisatie van het Caribisch gebied kon Europa het economische en politieke machtscentrum van de wereld worden. Nieuwe sociale relaties ontstonden uit de vermenging van Indianen, Europeanen, tot slaaf gemaakte Afrikanen, kleine groepen Joden en later contractarbeiders uit Azië. Zo ontstond de multiculturele Caribische samenleving van tegenwoordig.

Wetenschappelijk onderzoek onderschrijft het belang van het Caribisch gebied voor de wereldgeschiedenis. Met archeologie en de studie van de hedendaagse culturele gebruiken worden de Indiaanse denkbeelden en wereldbeschouwing weer onder de aandacht gebracht. De Indiaanse culturele erfenis is op levende wijze aanwezig in het dagelijks leven van de huidige bewoners van het Caribisch gebied.

Caribische Connecties nodigt je uit de rol te verkennen die de Indiaanse volken van het Caribisch gebied gespeeld hebben en nog steeds spelen in de geschiedenis van onze wereld.

Leden van de Trinidad en Tobago Santa Rosa First People's dansgroep voeren een offer uit. Trinidad, 2018. Foto: Zara Ali

Multicultureel landschap

Het Caribisch gebied werd bewoond door Indianen die Arawakse en Caribse talen spraken, met leenwoorden uit het Warao, Tol en Chibcha en Tupi talen. Europese kolonisten en negentiende-eeuwse wetenschappers hebben namen als Taíno en Carib gebruikt om ten onrechte de eilandbewoners in te delen in vreedzame tegenover oorlogszuchtige Indianen. Maar we weten nu dat deze karakteristieken fout zijn, alhoewel ze nog steeds in veel schoolboeken te vinden zijn.

Tijdens de kolonisatie werden Indianen uit de kustregio's van Midden- en Zuid-Amerika weggevoerd en in slavernij gebracht. Samen met de gedeporteerde bevolking van de eilanden en de tot slaaf gemaakte Afrikanen werden ze tot werk gedwongen. Zo moesten ze naar parels duiken, goud delven, het land bewerken en dorpen en forten bouwen voor de Spaanse kolonisten.

De Indiaanse samenlevingen werden langzamerhand geheel vernietigd en hun sociale relaties ontwricht. Toch wisten de overlevende Indianen verzet te leveren en zich aan de koloniale wereld aan te passen. Vandaag herinnert men zich nog steeds het Indiaanse verleden en dit vormt een gedeelde erfenis binnen het multiculturele landschap van het Caribisch gebied.

Wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat meer dan 20% van de Indianen niet is geboren op het eiland waar ze werden begraven. Net als tegenwoordig was migratie altijd een belangrijk aspect van het leven van de Caribische eilandbewoners.

Er zijn veel Indiaanse woorden die we nog steeds gebruiken. Denk aan Arawakse woorden zoals: orkaan, kano, barbecue, en hangmat, of Caribse woorden als papaja en morrocoy (schildpad).

Heeft Columbus Amerika ontdekt? Het woord 'ontdekking' wordt altijd gebruikt alsof Amerika en zijn bewoners er niet waren voordat Europa erachter kwam dat ze bestonden. Het negeert het perspectief van de Indiaanse bevolking die al duizenden jaren op het continent woonde.

Het landschap van de Caribische eilanden vormde de basis voor het antikoloniale verzet van de bewoners. Op de Kleine Antillen boden bijvoorbeeld de bergen van Dominica schuilplaatsen aan de Indianen voor wrede kolonisten in de 16e en 17e eeuw. Tegenwoordig woont de grootste Indiaanse bevolking van het oostelijk Caribisch gebied, de *Kalinago*, op Dominica.

Het woord 'Indiaan' wordt in deze tentoonstelling gebruikt om naar alle verschillende groepen mensen te verwijzen die in het Caribisch gebied woonden vóór de Europese invasie. Indiaan wordt ook gebruikt voor de volken die zich vandaag de dag identificeren als afstammelingen van deze groepen.

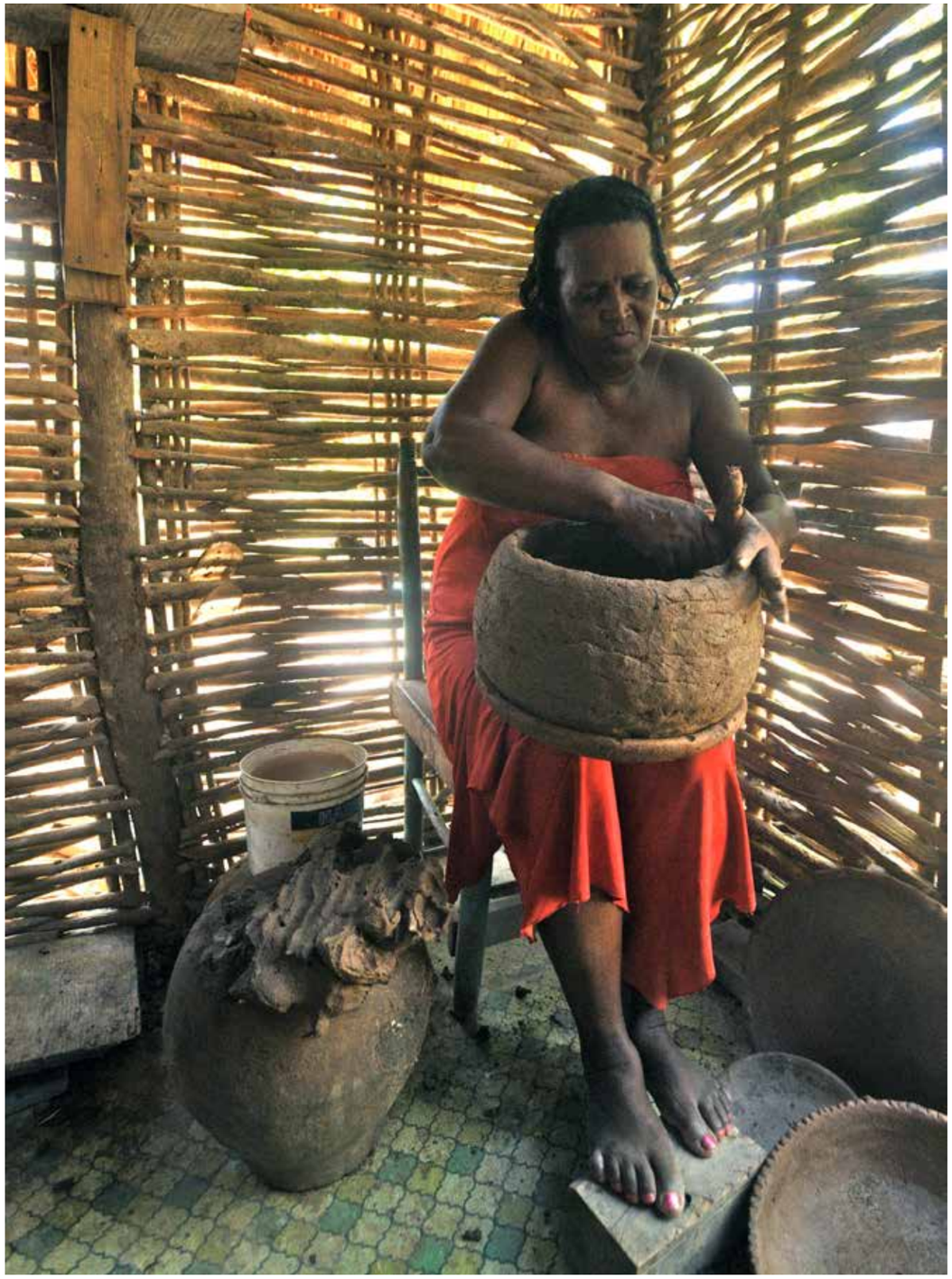

Afro-Caribische pottenbakster mevrouw Sandra maakt een traditionele kookpot met kleirollen in Morne Sion, Saint Lucia. Foto: Katarina Jacobson

Door Marlieke Ernst, Andrzej Antczak, Katarina Jacobson & Floris Keehnen

ONDERZOEK UITGELICHT

Aardewerkstijlen en transculturatie

Links: Archeoloog Marlieke Ernst bestudeert sporen op aardewerk. Foto: Marlieke Ernst

Rechts: Sporen op een pot gezien door een loep. Foto: Marlieke Ernst

Katarina Jacobson uit Guadeloupe bestudeert archeologisch aardewerk in het laboratorium van Loma de Guayacanes in het noorden van de Dominicaanse Republiek. Foto: NEXUS1492

We bestuderen veranderingen in de culturele en materiële kenmerken van aardewerk. Hierbij kijken we naar verschillende soorten aardewerk uit de laat pre-koloniale en vroeg-koloniale periode. We analyseren welk soort aardewerk werd uitgewisseld tussen de Indianen en de kolonisators en hoe dit werd opgenomen in de koloniale samenlevingen. We bestuderen zowel het uiterlijk van het aardewerk als de manier waarop het werd gemaakt door naar de productiesporen te kijken. Om dit te doen gebruiken we archeologische methoden in combinatie met informatie uit historische bronnen en de kennis van hedendaagse pottenbakkers. Deze pottenbakkers gebruiken Indiaanse tradities voor het maken van veelal koloniale typen aardewerk.

Boven: Opgravingen bij de archeologische vindplaats El Flaco in het noorden van de Dominicaanse Republiek in 2013. Foto: NEXUS1492.

Onder: Opgravingen uitgevoerd door het Departamento Centro Oriental de Arqueología op de vindplaats Managuaco, Cuba in 2014. Het onderzoek gaf aanwijzingen voor de aanwezigheid van Indianen die werkzaam waren op een koloniale *hacienda* (landgoed). Foto: Roberto Valcárcel Rojas

Door Eduardo Herrera Malatesta, Jorge Ulloa Hung, Till Sonnemann, Joseph Sony Jean & Roberto Valcárcel Rojas

ONDERZOEK UITGELICHT

Indiaans landschap op de Grote Antillen

Ons onderzoek richt zich op de veranderingen van het landschap na de Spaanse kolonisatie. Sinds de vroege Spaanse kronieken uit de 16e eeuw zijn de meeste berichten over de oorspronkelijke bewoners van het Caribisch gebied vertekende verhalen van Europese buitenstaanders. Dit is ook het geval met de geschiedschrijving van de 18e en 19e eeuw, en de archeologie van het begin van de 20e eeuw. Om een genuanceerd beeld te krijgen, passen we in het regionaal archeologisch onderzoek nieuwe digitale archeologische methoden toe. Dit combineren we met een kritische analyse van vroege Spaanse kronieken. Zo worden nieuwe archeologische en historische inzichten verkregen in de culturele invulling van het landschap en in interacties tussen eilandgemeenschappen. Dit leidt tot een minder bevooroordeeld beeld van het Indiaanse landschap en de veranderingen hierin na 1492.

Joseph Sony Jean uit Haïti voert een archeologische verkenning uit in het Département du Nord-Est van Haïti. Foto: Till Sonnemann.

Ray Antoine uit Grenada aan het werk op de archeologische vindplaats El Carril, 1000-1400 n. Chr., in het noorden van de Dominicaanse Republiek. Foto: NEXUS1492

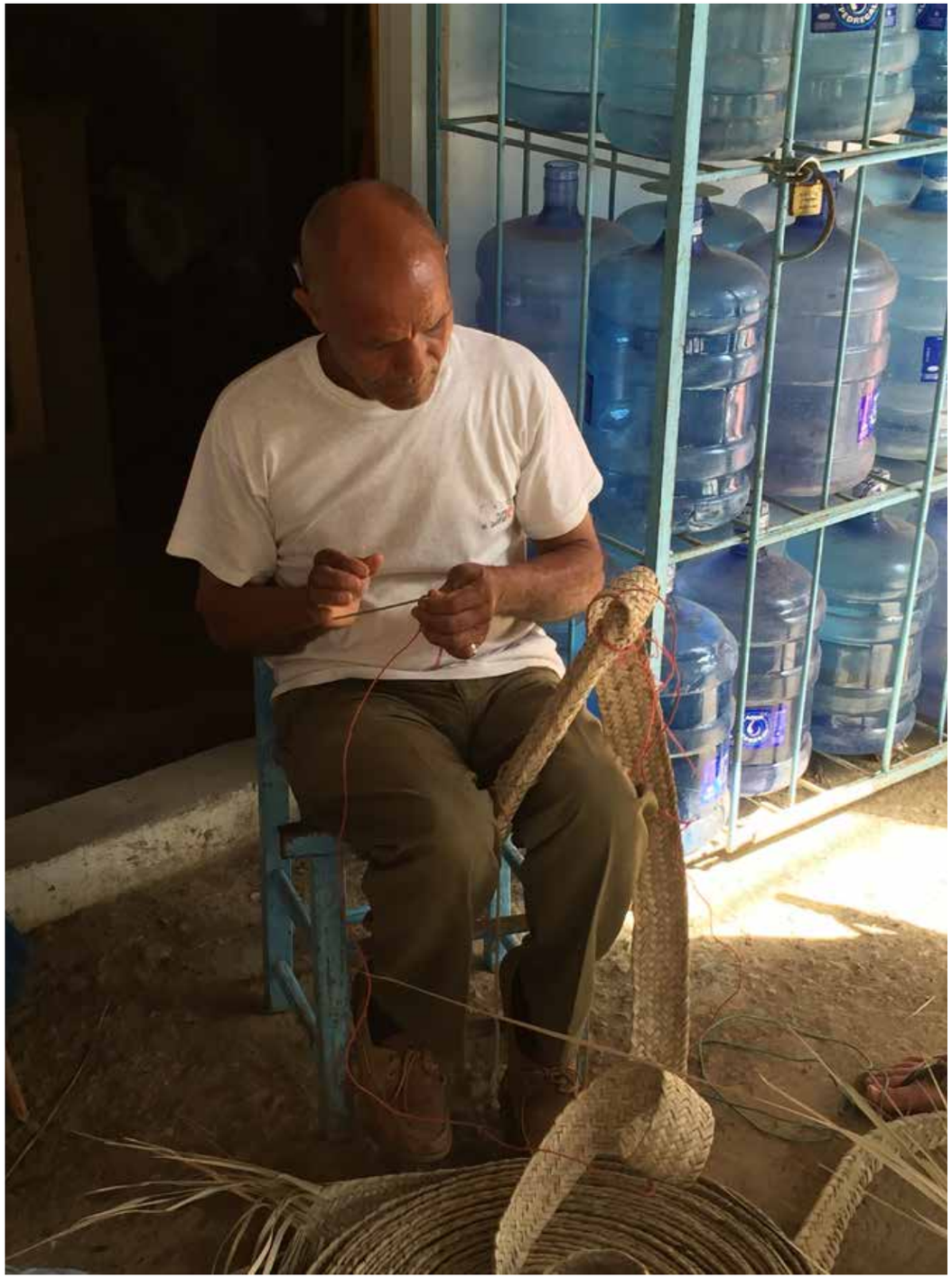

Voor het vlechten van de traditionele *macutos* worden de bladeren van de guano palm gebruikt. Dorp van Mamey in de Cordillera Septentrional van de Dominicaanse Republiek. Foto: Corinne Hofman.

Door Roberto Valcárcel Rojas, Corinne Hofman, Jorge Ulloa Hung, Marlena Antczak, Joseph Sony Jean, Eduardo Herrera Malatesta & Till Sonnemann.

ONDERZOEK UITGELICHT

Indiaans nalatenschap

Indiaanse elementen zijn nog steeds zichtbaar in de huidige Caribische cultuur. Wetenschappelijk onderzoek ontrafelt de complexiteit en rijkdom van dit erfgoed. We combineren hierbij archeologisch onderzoek op vroeg-koloniale vindplaatsen, de studie van historische verslagen van de eerste Europese reizigers en etnografisch onderzoek bij hedendaagse gemeenschappen. Tegenwoordig vinden we dit erfgoed terug in de taal, geneeswijzen en religieuze praktijken, eetgewoonten, economische en culturele activiteiten, alsook in volkslegendes.

Haïtiaanse visser die een traditionele kano gebruikt, Département du Nord, Haiti. Foto: Joseph Sony Jean.

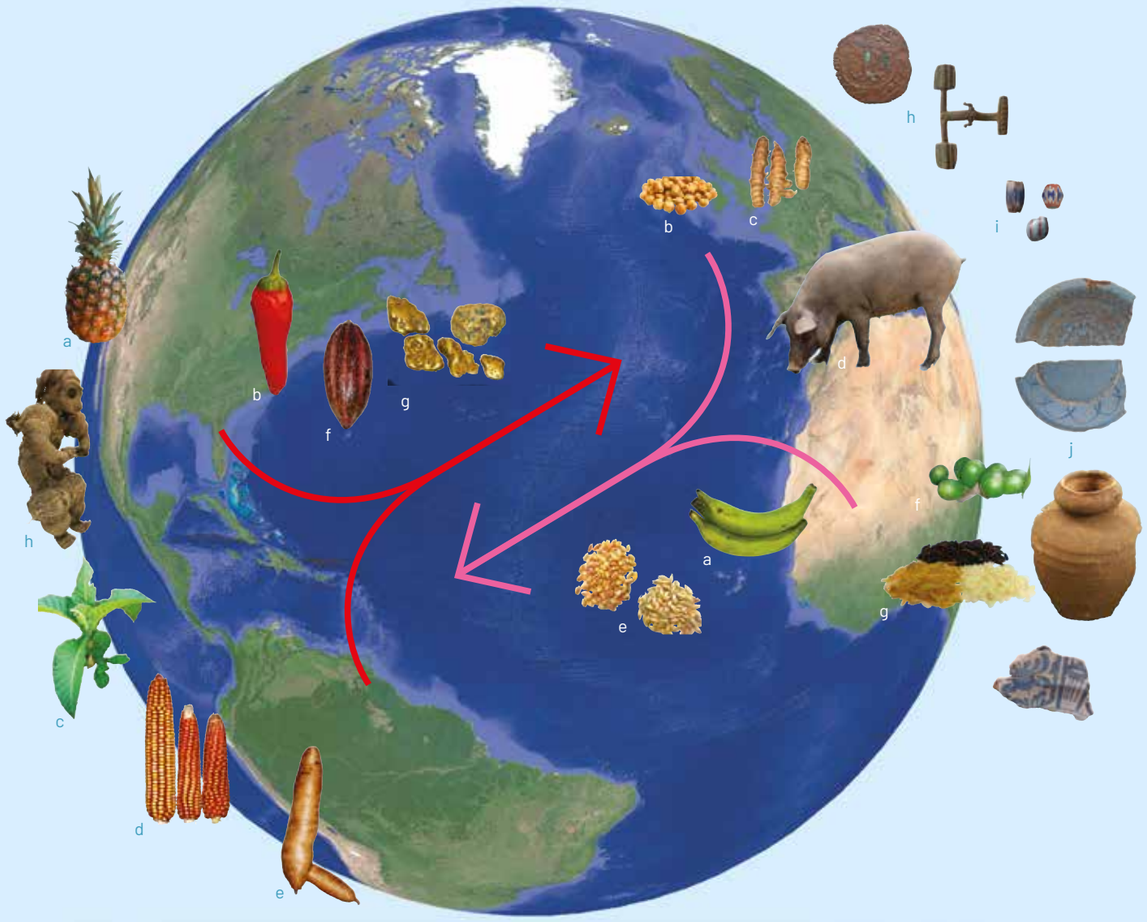

Wereldkaart met de goederenstroom tussen het Caribisch gebied, Europa en Afrika. Planten, dieren en goederen, maar ook mensen en ziektes, gingen vanaf 1492 heen en weer over de Atlantische Oceaan.

Van de Amerika's naar Europa: (a) ananas, (b) chilipeper, (c) tabak, (d) mais, (e) cassave, (f) cacao, (g) goud, erts en voorwerpen, (h) religieuze objecten, maar ook tot slaaf gemaakte Indianen.

Van Europa en Afrika naar de Amerika's: (a) banaan, (b) kikkererwten, (c) kurkuma, (d) varken, (e) tarwe en gerst, (f) koffie, (g) rijst, (h) metalen voorwerpen, (i) glazen kralen, (j) Europees aardewerk, maar ook tot slaaf gemaakte Afrikanen, ziektes, en het Christelijk geloof.

Reizen, migratie, handel

Indianen gebruikten boomstamkano's om de Caribische Zee te bevaren. Zij bezochten elkaar om bestaande sociale contacten aan te halen. Ze wisselden huwelijkspartners uit en ook voedsel, vlechtwerk, aardewerk, kralen, hangers, stenen werktuigen, en ideeën. Gouden objecten, etenswaar, katoen, en exotische vogels behoorden tot de eerste handelsvoorwerpen die met de Europeanen geruild werden voor kralen, belletjes, aardewerk schotels, glas, metalen gereedschappen, en textiel.

Als gevolg van dit contact ontstonden gemengde aardewerkstijlen, gerechten en zelfs manieren om het landschap in te richten.

In de vroeg-koloniale periode werd het Caribisch gebied gebruikt om de rijkdommen vanuit Zuid-Amerika naar Europa over te brengen. Maar er werden ook Europese goederen naar Amerika vervoerd. Uit Afrika werden mensen massaal op brute wijze tot slaaf gemaakt en vervoerd naar het Caribisch gebied. Dit was het begin van de grootste gedwongen migratie uit de wereldgeschiedenis. Geografisch en commercieel werd de wereld hoe langer hoe meer onderling verbonden: het Caribisch gebied was het beginstation voor de kolonisatie van het Amerikaanse continent.

De zee verbond Indiaanse gemeenschappen op verschillende eilanden. Vaak was een dorp nauwer verbonden met mensen die op de tegenover gelegen kust overzee woonden dan met gemeenschappen aan de andere kant van hun eigen eiland.

Indianen verhandelden voorwerpen over het hele gebied. Kijk eens naar de inhoud van je zakken of tas. Uit hoeveel verschillende landen komen jouw voorwerpen?

Vanaf 1492 begon een grote goederenstroom tussen het Caribisch gebied en Europa.

Door de herkomst van voorwerpen uit vindplaatsen op de eilanden te onderzoeken, kan de archeologie aantonen dat de Indianen intensieve relaties hadden die zich over het gehele gebied uitstrekten.

Deze tentoonstelling is gebaseerd op de meest recente onderzoeksresultaten, met toepassing van de allerlaatste wetenschappelijke methoden en technieken in de archeologie, isotopengeochemie, genetica, remote sensing, forensisch onderzoek, netwerkanalyse en studie van het culturele erfgoed.

Boven: Gareth Davies en Laura Font prepareren monsters van menselijke tanden om isotopenanalyse uit te voeren in het massa-spectrometrie laboratorium van de Vrije Universiteit in Amsterdam. Met het onderzoek van strontiumisotopen kan de migratie en mobiliteit van Indiaanse volken door het Caribische gebied worden gereconstrueerd. Foto: Advalvas, VU Magazine.

Onder: Door middel van optische microscopie bestudeert Thomas Breukel een stenen bijl opgegraven in de noordelijke Dominicaanse Republiek. Foto: Leids Laboratorium voor Materiële Cultuurstudies.

Door Catarina Guzzo Falci, Thomas Breukel, Alice Knaf & Gareth Davies

ONDERZOEK UITGELICHT

Uitwisseling van voorwerpen

We kijken naar de materiële eigenschappen van stenen gebruiksvoorwerpen en ornamenten zoals kralen en hangers van steen, schelp en bot. We zijn op zoek naar de interacties tussen samenlevingen en hun natuurlijke omgeving. De geografische bron van de grondstof van deze voorwerpen kan worden achterhaald door de geochemische karakterisering van de minerale elementen waaruit het object bestaat. We nemen kleine monsters van het materiaal met behulp van een draagbare laser om schade aan het artefact te voorkomen. De monsters zijn voor het oog onzichtbaar. Met de informatie uit zo'n monster kunnen we de uitwisselingsnetwerken die gemeenschappen in het Caribisch gebied met elkaar verbonden in kaart brengen.

Elke activiteit laat sporen van slijtage na op het oppervlak van een object, die vaak niet met het blote oog te zien zijn. Door zelf slijtsporen te reproduceren kunnen we herleiden hoe verschillende gemeenschappen deze voorwerpen maakten en ook gebruikten. Zodanig combineren we optische microscopie met experimentele archeologie om de levensloop van de voorwerpen te beschrijven.

Bijlen van jadeïtiet (600-1492 n. Chr.) zijn op veel archeologische vindplaatsen op de eilanden gevonden. Bronnen van jadeïtiet komen voor in het noorden van de Dominicaanse Republiek, op Cuba en in Guatemala, en mogelijkerwijs ook in het noorden van Zuid-Amerika. Foto: NEXUS1492.

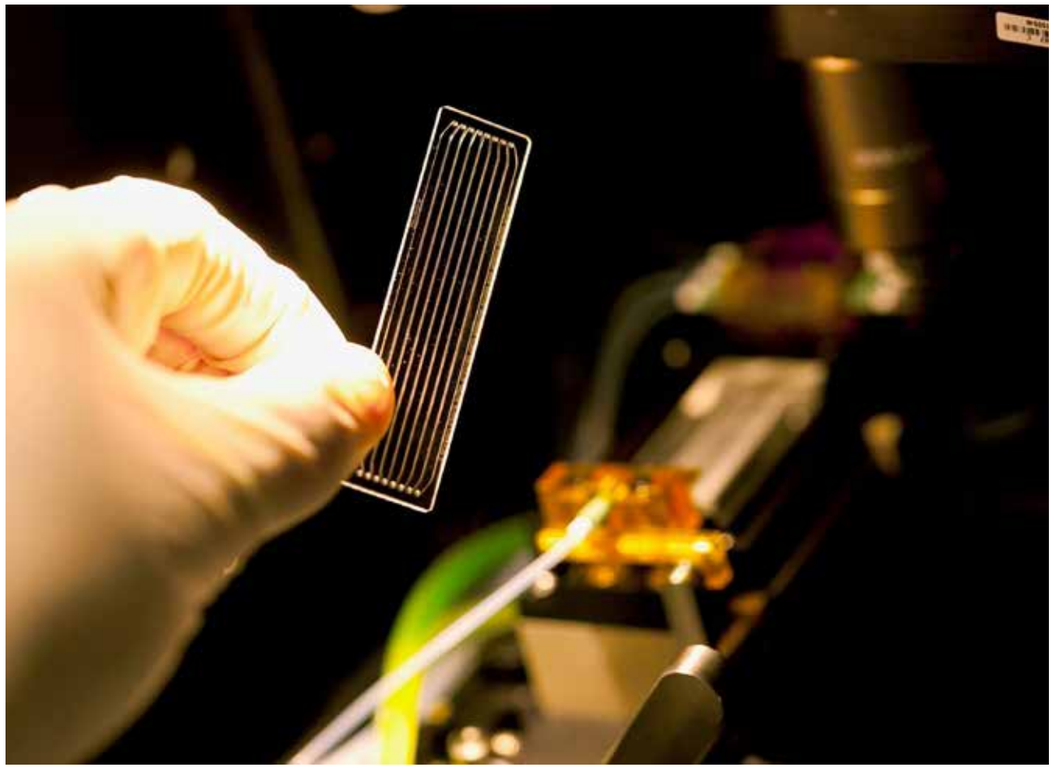

Door Hannes Schroeder & Jason Laffoon

ONDERZOEK UITGELICHT

Mensen onderweg

De oorspronkelijke bewoners van het Caribisch gebied waren constant onderweg. We kunnen hun routes reconstrueren met behulp van wetenschappelijke methoden, zoals analyse van isotopen of DNA-bepalingen. Isotopenanalyses van het tandglazuur kunnen worden gebruikt om te bepalen of een individu tijdens zijn leven migreerde en waar hij of zij vandaan kwam, terwijl DNA-onderzoek informatie verschaft over zijn of haar genetische afkomst, verwantschapsbanden en geografische oorsprong.

Voorbereiding van monsters voor DNA-onderzoek in het Center for GeoGenetics in Kopenhagen. Foto's: Center for GeoGenetics.

Kralen en amuletten uit halfedelstenen worden gevonden op veel archeologische vindplaatsen op Puerto Rico en de Kleine Antillen (400/200 v. Chr.-600 n. Chr.). Kornalijn, turkoois maar ook amethist, serpentijn, nefriet en jadeïtiet komen in nature voor op bepaalde eilanden van de Antillen en delen van het vasteland en werden als grondstof of als voorwerp verhandeld. Foto: NEXUS1492.

Door Lewis Borck, Emma Slayton & Ulrik Brandes.

ONDERZOEK UITGELICHT

Sociale relaties, handel en reizen

We analyseren archeologische gegevens die onthullen waar mensen, de voorwerpen die ze maakten en hun ideeën vandaan kwamen. We bestuderen deze gegevens met behulp van netwerkwetenschap en statistische modellen die ons helpen om beter te begrijpen hoe mensen en objecten in het Caribisch gebied met elkaar waren verbonden. We verfijnen deze modellen door mogelijke reistrajecten te toetsen door de hele archipel. We bepalen bijvoorbeeld hoe moeilijk het is om de eilanden te bevaren door de veranderende windpatronen, getijden en stromingen door het hele jaar heen te reconstrueren.

We combineren al deze informatie om ons inzicht te verbeteren in de vraag hoe mensen, de objecten die ze hebben gemaakt en het voedsel dat ze hebben verbouwd werden verbonden in een complex web van interacties door het Caribisch gebied en de tijd heen.

Kaart van het Caribisch gebied met de mobiliteit van mensen en uitwisselingsstromen van goederen en ideeën, vanaf 8000 jaar geleden tot 1492. Kaart: Menno Hoogland.

Een breed scala aan gewassen, voornamelijk planten van het Zuid-Amerikaanse continent, werd verbouwd, klaargemaakt en gegeten. Deze vormden met vis, schelpdieren en jachtwild de maaltijd. Soms werden ook gedomesticeerde dieren zoals cavia's en honden gegeten. Ten tijde van de kolonisatie kwamen hier planten en dieren uit Europa en Afrika bij. Foto: Jaime Pagán-Jiménez.

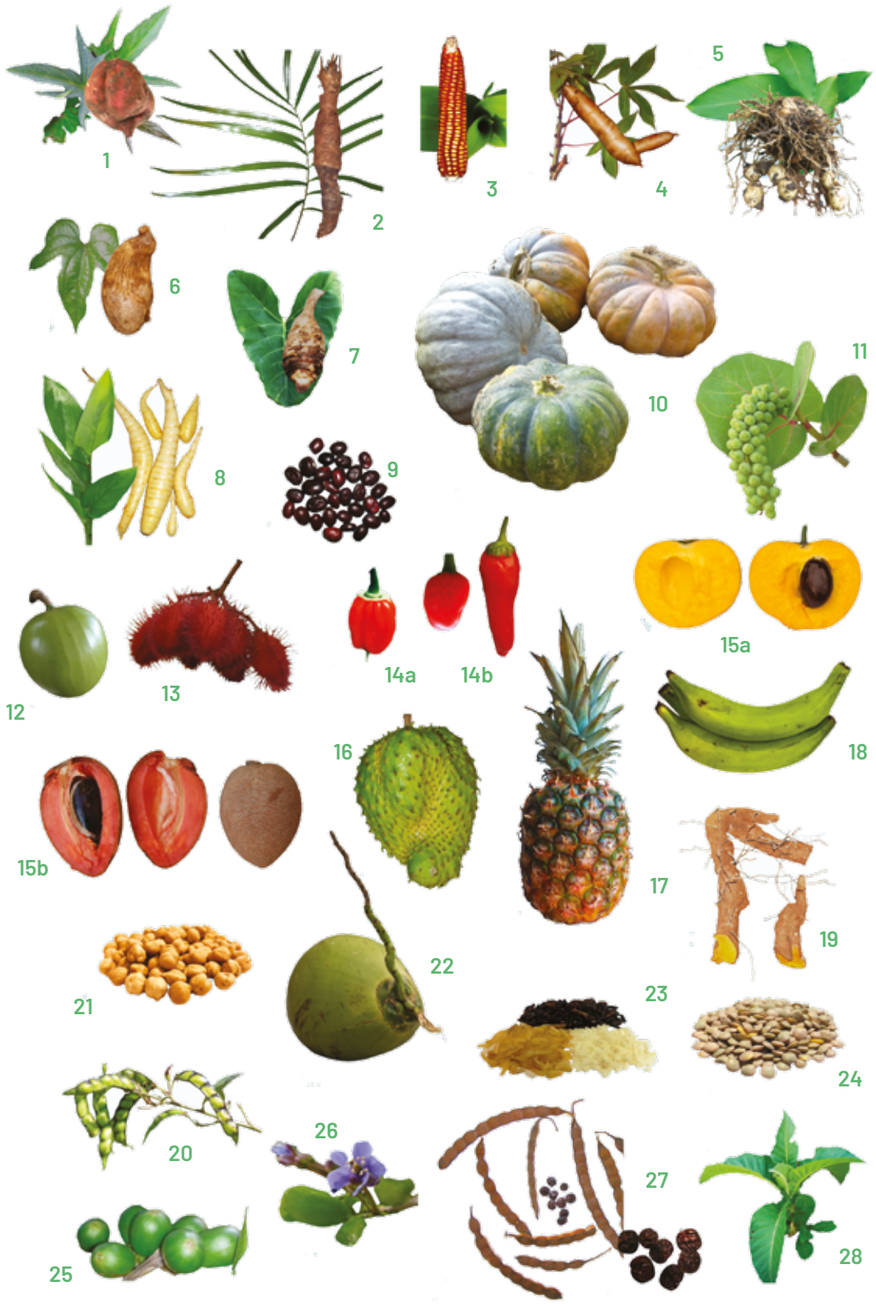

Inheemse Caribische planten
1. Zoete aardappel
2. Palmvaren
3. Mais
4. Maniok (cassave)
5. Suikermaiswortel
6. Yam
7. Tayer
8. Pijlwortel
9. Boon
10. Pompoen
11. Zeedruif

Inheemse fruitbomen en kruiden voor gebruik in de keuken en om objecten van te maken
12. Kalebas
13. Orleaan
14. a. Paprika
    b. Chilipeper
15. a. Canistel
    b. Mamey sapota
16. Zuurzak
17. Ananas

Planten uit Europa, Azië en Afrika die in de vroeg-koloniale tijd zijn geïntroduceerd
18. Bakbanaan
19. Yam
20. Duivenerwten
21. Kikkererwten
22. Kokosnoot
23. Rijst
24. Linzen
25. Koffie

Inheemse planten die werden gebruikt om huishoudelijke en rituele voorwerpen van te maken en als medicijn
26. Gaiac
27. Cohoba
28. Tabak

Veranderend dieet en geloof

De Caribische Indianen woonden in kleine of grote dorpen, soms met ceremoniële pleinen of *plazas*. De nederzettingen lagen in het binnenland of bij de zeekust waar de bewoners toegang hadden tot een verscheidenheid aan voedselbronnen en grondstoffen. De Indianen geloofden in een wereld met goden. Ze communiceerden met hun goden over de groei van de voedselgewassen, jachtdieren, het weer, ziektes, maar ook over oorlog.

In de vroeg-koloniale periode veranderden hun eetgewoonten ingrijpend. De Europeanen introduceerden varkens die onderdeel werden van de Caribische keuken. Cassave, zoete patat, mais, paprika's en hete pepers werden in Europa en de rest van de wereld geïntroduceerd. Sommige van deze gewassen waren ook bepalend voor de expedities naar andere delen van de archipel en het vasteland.

De Spaanse kolonisatie heeft de oorspronkelijke religieuze gebruiken onderdrukt ten gunste van het Christendom. De Indiaanse goden werden in het nieuwe geloof opgenomen en geïntegreerd. Dit leidde tot een vermenging van Indiaanse, Europese en Afrikaanse praktijken. In hedendaagse rituelen en traditionele geneeskunde wordt dit weerspiegeld

Wist je dat beroemde internationale gerechten en keukentradities een heleboel Indiaanse ingrediënten gebruiken? Kun je je de wereld van tegenwoordig voorstellen zonder aardappelen, hete Spaanse pepers of zelfs cacao?

Hete Spaanse pepers, die oorspronkelijk uit Centraal- en Zuid-Amerika komen, werden in het Caribisch gebied duizenden jaren geleden voor het eerst gegeten. Ten tijde van de Europese kolonisatie werd deze specerij vanaf de eilanden naar Europa, Afrika en Azië verspreid. Deze pepers zijn nu een essentieel onderdeel van de Zuidoost-Aziatische keuken.

De hedendaagse bevolking van de Caribische eilanden heeft gedeelde tradities. Zo lijken bijvoorbeeld verhalen uit Cuba over de Moeder van het Water en uit de Dominicaanse Republiek over een geheimzinnige slang met een diamant in het voorhoofd, op die over een Grote Slang op Dominica, een goddelijk wezen dat de *Kalinago* begiftigde met magische planten.

Hoe weten we wat de Indiaanse volken aten? Soms zitten er voedselresten vastgeplakt aan potten, schalen, vijzels en menselijke tanden die door archeologen worden opgegraven. Als we deze voorwerpen onder de microscoop bekijken, kunnen we sporen vinden van deze ingrediënten.

Door Jaime Pagán-Jiménez, Zara Ali, Andrew Ciofalo & Jason Laffoon.

ONDERZOEK UITGELICHT

Veranderende eetgewoonten

De Indiaanse samenlevingen in het Caribisch gebied investeerden een aanzienlijke hoeveelheid tijd in het veiligstellen en produceren van hun voedsel. De complexe wisselwerking tussen de individuele culturele tradities en hun maatschappijen en de leefomgeving beïnvloedde de Indiaanse eetgewoonten. Onze studies richten zich op het bemonsteren en identificeren van planten- en dierresten uit het verleden. In combinatie met isotopenanalyse en onderzoek van gebitsslijtage en –ziekten, hebben onze studies nieuwe inzichten opgeleverd over de sociaal-culturele dynamiek van de oorspronkelijke bewoners van het Caribisch gebied, waarin eetgewoonten een sleutelrol hebben gespeeld.

Voorbereidingen voor het maken van *guáyiga/marunguey* rolletjes. De schil van de Zamia wortels wordt eraf geschraapt ***(1)***. De wortels worden geraspt ***(2)***, in rolletjes gekneed ***(3)*** en weggelegd om te verrotten. Daarna worden de rolletjes in cana (Canna indica) bladeren gewikkeld ***(4)*** en gekookt. Etno-experimenteel onderzoek.
Foto's: Jaime Pagán-Jiménez.

Boven: Dominicaanse filmmaker Pablo Lozano documenteert oraal erfgoed met José Sadi Cabrera Jiménez in de noordelijke Dominicaanse Republiek in 2018. Foto: Tibisay Sankatsing Nava.

Onder: Informatie verzamelen in een plattelandsgemeenschap in het oosten van Cuba. Foto: Roberto Valcárcel Rojas.

Door Jorge Ulloa Hung, Jana Pesoutova & Roberto Valcárcel Rojas

ONDERZOEK UITGELICHT

Orale tradities

In het Caribisch gebied zijn orale tradities één van de belangrijkste manieren om kennis en geschiedenis over te dragen. Documentatie en studie van deze mondelinge tradities zijn belangrijk om de waarde ervan vast te stellen en om de relaties te begrijpen tussen gemeenschappen die verschillende voorouders delen. Door middel van interviews, tekstanalyse en etnografisch onderzoek documenteren we Indiaanse mythen en legenden. Deze zijn verbonden met heilige landschappen, grotten en waterbronnen waar vaak een geneeskrachtige werking aan wordt toegekend. Ook gaan deze mythen en legenden over plaatsen om huizen te bouwen en de gebruikte materialen, rituelen en ambachten, en over economische interacties. De studie van orale tradities is ook essentieel voor de dialoog tussen onderzoekers en de lokale gemeenschappen en voor het begrijpen van vroegere Indiaanse leefgewoontes.

Huisaltaar uit het noorden van de Dominicaanse Republiek dat invloeden laat zien van Indiaanse, Afrikaanse en Christelijke religies. Foto: Pablo Lozano

Opgravingen bij El Carril, noordelijke Dominicaanse Republiek in 2018. Foto: NEXUS1492

Door Menno Hoogland & Hayley Mickleburgh

ONDERZOEK UITGELICHT

Grafrituelen & funeraire praktijken

Grafgebruiken bieden belangrijke aanwijzingen voor de relatie tussen de levenden en de doden. In het Caribisch gebied werden de doden binnen of buiten het woonhuis begraven, in opgehoogde aarden heuvels, op een gemeenschappelijke plaats in de nederzetting, of buiten het dorp, zoals in grotten. Als funeraire archeologen bestuderen we de positie van de overledene in het graf en die van de verschillende skeletdelen om te begrijpen hoe het lichaam werd behandeld na de dood.

Forensische studies helpen ons het proces van het verval van de zachte delen van het lichaam te begrijpen en hoe de skeletdelen vervolgens in het graf werden verplaatst. Het verplaatsingspatroon van de botten vertelt ons in welke positie de overleden persoon was begraven en of de grafkuil op het moment van bijzetting met aarde was opgevuld of voor enige tijd open werd gelaten. De positie van de skeletdelen kan ook een aanwijzing geven of het lichaam gemummificeerd was toen het in het graf werd bijgezet.

Op veel eilanden in het Caribisch gebied hebben we gezien dat lange botten of schedels uit het graf werden gehaald nadat het lichaam tot een skelet was vergaan. Deze gewoonte, die ook is beschreven in Europese bronnen uit de late 15e tot de 17e eeuw, heeft waarschijnlijk te maken met voorouderverering onder de Indiaanse bevolking. Na het opleggen van het Christendom zien we dergelijke gewoonten snel verdwijnen.

Forensisch antropoloog Hayley Mickleburgh onderzoekt hoe de positie waarin iemand begraven wordt invloed heeft op het decompositie proces van het lichaam bij een *body farm* in Texas. Foto: Hayley Mickleburgh.

Opgravingen bij El Flaco, noordelijke Dominicaanse Republiek in 2016. Foto: NEXUS1492

Verkennend archeologisch onderzoek bij de vindplaats Las Flechas, Punta Salinas, Coche eiland, Venezuela. Augustus 2016. Foto: José Voglar.

Toekomst van het verleden

Indiaanse tradities en kennis bepalen nog steeds veel van het dagelijks leven in het Caribisch gebied. Dit spreekt allerlei ideeën over verdringing en het verdwijnen van de Indiaanse bevolking na 1492 tegen. Het verbindt ons met een geschiedenis die vanaf haar begin veel meer divers en ingewikkeld is geweest dan de verhalen ons vertellen.

De archeologie is een belangrijk middel om de ongeschreven Indiaanse geschiedenis te ontrafelen en het bewustzijn van het verleden te vergroten. Het Caribische archeologische bestand wordt bedreigd door natuurlijke en menselijke factoren. Archeologische vindplaatsen worden geplunderd en de artefacten worden verkocht aan verzamelaars en toeristen.

Bouwwerkzaamheden, het afgraven van stranden en grote ontwikkelingsprojecten ten behoeve van het toerisme versnellen de erosie van de kusten. Lokale wetgeving kan helpen om ons bedreigd erfgoed te beschermen. Laten we vandaag beginnen met de toekomst van het verleden veilig te stellen!

Het Indiaanse culturele erfgoed werd door de koloniale overheersing veranderd. Toch zijn veel elementen ervan nog steeds levendig aanwezig in het Caribisch gebied. Bekijk de tentoonstelling zorgvuldig. Welke elementen van het Indiaanse erfgoed herken je in jouw dagelijks leven?

"De Indiaanse volkeren van Suriname en hun leefgebieden staan zwaar onder druk. De overheid en bedrijven willen exploratie van de aanwezige grondstoffen in het binnenland. Non-Governmental Organisations daarentegen ijveren voor beschermde gebieden."

Samoe, Kuluwayak, Suriname 2018

De Indiaanse huizen in het Caribisch gebied waren gebouwd met een stevige structuur van diep ingegraven palen met een lichte dakbedekking. Ze zagen er ongeveer uit zoals de huidige tentoonstelling is vormgegeven. Deze huizen hebben waarschijnlijk tropische stormen doorstaan en zouden gemakkelijk opnieuw te bouwen zijn geweest.

"De strijd voor het zelfbeschikkingsrecht van het Kalinago volk heeft door de jaren een wisselend verloop gehad, maar we hebben succes geboekt met een betere vertegenwoordiging in de politiek. Zonder financiële middelen om de economie te ondersteunen zijn we ondanks alle training die we hebben gehad in een nadelige positie. En onze kinderen moeten voortgezet onderwijs volgen buiten het Territory. Dit is een andere uitdaging voor het behoud van onze cultuur. Op die leeftijd (12) zijn kinderen gevoelig voor andere invloeden. We erkennen dat als een serieus probleem."

Irvince Auguiste, Kalinago Territory, Dominica 2018

De Indiaanse vindplaats El Flaco in het noorden van de Dominicaanse Republiek, toen en nu. Stratigrafie van een afvalheuvel uit 1100–1500 n. Chr. met een hedendaags huis erop. Fotomontage: Buro M2R.

Door Corinne Hofman & Menno Hoogland

ONDERZOEK UITGELICHT

Opgravingen: El Flaco

De vindplaats El Flaco (900–1490 n. Chr.) ligt in de noordwestelijke Dominicaanse Republiek, aan de voet van de Cordillera Septentrional. In 1494 passeerde Columbus het dorp El Flaco op korte afstand en zag voor het eerst de Cibao-vallei, de "Vallei van Goud". De typische opbouw van een Indiaanse nederzetting in deze regio bestaat uit een aantal geëgaliseerde woonerven met ronde huizen met een diameter van 4 tot 9 meter. Dit type nederzetting wordt vaak omringd door grondwerken en multifunctionele heuvels met een hoogte van ongeveer 2 meter. Op deze heuvels hebben de inwoners hun gewassen geplant, hun maaltijden gekookt en hun afval weggegooid, maar ze begroeven er ook hun doden in.

Drone foto van de archeologische opgravingen bij El Flaco in 2014.
Foto: Till Sonnemann.

Boven: Corinne Hofman van de Universiteit Leiden en Alec Charles uit Grenada redden archeologische vondsten in Sauteurs Bay, Grenada, na kustafslag veroorzaakt door menselijke en natuurlijke factoren, zoals de stormvloeden tijdens orkaan María in 2017. Foto: Sébastien Manem

Onder: Hevige kusterosie bij de archeologische vindplaats Brighton, Saint Vincent. Zandwinning heeft de erosie verergerd over de afgelopen decennia. Foto: Tibisay Sankatsing Nava.

Door Corinne Hofman & Menno Hoogland

ONDERZOEK UITGELICHT

Bedreigd erfgoed

Sinds Caribische gemeenschappen de archipel 8000 jaar geleden bevolkten, werden zij geconfronteerd met ernstige natuurrampen zoals orkanen, aardbevingen en vulkaanuitbarstingen, maar ook met zeespiegelstijging, kusterosie en ernstige droogteperioden. Deze verschijnselen stimuleerden de eerste Indiaanse bewoners om in de loop van de tijd hun levensstijl aan te passen. Mensen trokken verder het binnenland in, bouwden orkaanbestendige huizen en schuilden in grotten. Door onze projecten willen we beter begrijpen hoe gemeenschappen op deze verschijnselen inspeelden. Samen met lokale belanghebbenden kijken we ook naar manieren om het archeologisch erfgoed te beschermen tegen de huidige klimatologische veranderingen en grootschalige bouwprojecten.

Menselijke en natuurlijke aantasting van de archeologische vindplaats Lavoutte, Saint Lucia, gedocumenteerd in 2009. De witte kaartjes geven aan waar menselijke begravingen aangetast zijn, met bandensporen ernaast. Foto: Menno Hoogland.

Archeologische opgravingen bij de vindplaats La Poterie, Grenada.
Foto: Menno Hoogland.

Door Corinne Hofman & Menno Hoogland

ONDERZOEK UITGELICHT

Opgravingen: La Poterie

De vindplaats La Poterie kijkt uit op de Atlantische Oceaan aan de noordoostkust van het eiland Grenada. Vanaf de late 15e tot het begin van de 17e eeuw werd dit dorp bewoond door een *Kalinago*-gemeenschap. Hun aardewerk, gebruiksvoorwerpen en ornamenten laten zien dat deze Indianen relaties onderhielden met mensen in de Grote Antillen en van het Zuid-Amerikaanse vasteland. Tijdens de vroeg-koloniale periode weerspiegelden de Kleine Antillen een samengaan van verschillende gemeenschappen, waarvan sommige Indianen zich terug hadden getrokken uit de Grote Antillen voor de Spaanse kolonisatie of waren gevlucht voor de expansie van andere Europeanen. De *Kalinago* bevochten en boden weerstand tegen de opdringende kolonisten, maar handelden ook met hen, zoals blijkt uit de Europese artefacten die werden gevonden in La Poterie.

Leerlingen van de Tivoli-school bezoeken de archeologische vindplaats La Poterie, Grenada, 2017.
Foto: Menno Hoogland

Boven: Privécollectie, Laguna Salada, Dominicaanse Republiek. Foto: Menno Hoogland

Midden: Barana autê, Kalinago territory, Dominica. Foto: Menno Hoolgand

Onder: Santa Rosa First Peoples gemeenschaps-centrum, Trinidad Foto: Corinne Hofman

Door Mariana Françozo, Csilla Ariese & Arlene Alvarez

ONDERZOEK UITGELICHT

Caribische collecties

In onze studies kijken we naar de dynamiek van de lokale musea en de betrokkenheid van de gemeenschappen. We bestuderen de collecties en brengen het publieksbereik in kaart. In het Caribisch gebied bezochten we 195 verschillende soorten musea. We hebben de tentoonstellingen bekeken en gedocumenteerd hoe musea de lokale gemeenschappen betrekken bij hun activiteiten. In Europa hebben we de archeologische collecties van ongeveer 59 musea bestudeerd. We hebben de catalogi en opslagplaatsen geraadpleegd om een overzicht te krijgen van Caribische objecten in de Europese musea. Ons onderzoek is vooral gebaseerd op museumbezoek en interviews met museummedewerkers en lokale gemeenschappen. We hebben databases en kaarten gemaakt om onze resultaten te visualiseren en beschikbaar te maken voor lokale instellingen in het Caribisch gebied.

"Mind's Eye. The Visionary World of Miss Lassie", Grand Cayman.
Foto: Csilla Ariese

Irvince Auguiste (Kalinago Territory, Dominica) en Corinne Hofman (Universiteit Leiden, Nederland) onderzoeken de paalgaten van Indiaanse huizen op de archeologische vindplaats El Flaco, in het noorden van de Dominicaanse Republiek. Foto: Menno Hoogland.

Door Amy Strecker

ONDERZOEK UITGELICHT

Herleving, erkenning, restitutie: Indiaanse rechten in het oostelijk Caribisch gebied

We analyseren de rol van het internationaal recht in relatie tot het land, de juridische status ervan en het culturele erfgoed van Indiaanse gemeenschappen in het oostelijk deel van het Caribisch gebied. Bovendien illustreert ons onderzoek niet alleen hoe de wet in het verleden een negatieve invloed (als een instrument van het rijk) heeft uitgeoefend op de Indianen, maar ook hoe de wet van uiterst belang kan zijn in het opnieuw toewijzen van Indiaans grondgebied in het heden. Dit is vooral zo op de eilanden Dominica, St. Vincent en Trinidad, waar gemeenschappen van Indiaanse oorsprong actief de bestaande negatieve stereotypen hebben betwist, hun aanwezigheid hebben bevestigd gekregen en met succes zijn opgekomen voor hun rechten in het tijdperk na de onafhankelijkheid.

Symposium Caribbean Connections (2016) met sprekers en deelnemers van Indiaanse gemeenschappen uit Dominica, Saint Vincent en Suriname. Foto: NEXUS1492.

Onderzoekers

Corinne Hofman
Gareth Davies
Ulrik Brandes

Alice Knaf
Amy Strecker
Andrzej Antczak
Andy Ciofalo
Angus Martin
Angus Mol
Anneleen Stienaers
Arelis Arocho Montes
Arie Boomert
Arlene Alvarez
Bert Neyt
Catarina Guzzo Falci
Darlene Weston
Eduardo Herrera Malatesta
Eldris Con Aguilar
Eloise Stancioff
Emma de Mooij
Emma Slayton
Esther Plomp
Finn van der Leden
Floris Keehnen
Gene Shev
Habiba
Hannes Schroeder
Hayley Mickleburgh
Ilone de Vries
Isabella von Holstein
Jaime Pagán-Jiménez
Jan Christoph Athenstädt
Jana Pesoutova
Janne Koornneef
Jason Laffoon
Jimmy Mans
Jorge Ulloa Hung
Joseph Sony Jean
Julijan Vermeer
Katarina Jacobson
Kirsten Ziesemer
Lewis Borck
Maribel Adame Valero
Marlena Antczak
Marlieke Ernst
Maroussia Favre
Menno Hoogland
Mereke van Garderen
Noa Corcoran-Tadd
Patrick Degryse
Pauline Kulstad
Roberto Valcárcel Rojas
Samantha de Ruiter
Simone Casale
Termeh Shafie
Tibisay Sankatsing Nava
Till Sonnemann
Thomas Breukel
Tom Brughmans
Viviana Amati
Wouter Kool
Zara Ali

Indiaanse familie uit het dorp La Caridad de los Indios, in de regio Yateras, provincie Guantánamo, Cuba. Foto: Caroline Glasius-Nyborg

Colofon

Met speciale dank aan de Indiaanse gemeenschappen, personen en eilandgemeenschappen, GO's, NGO's, musea en internationale onderzoeksfaciliteiten met wie we hebben samengewerkt in het NEXUS1492-project en in de voorbereiding van deze tentoonstelling en magazine.

Content
NEXUS1492 en tentoonstellingspartners.

Ontwerp en productie magazine
Marta Klement (buromillennial.nl, HRG)

Ontwerp en productie tentoonstelling
Buro M2R & Floor Houben

Coördinatie
Emma de Mooij, Arelis Arocho
& Tibisay Sankatsing Nava

Tekst
Corinne Hofman, Jaime Pagán-Jiménez, Jorge Ulloa Hung, Roberto Valcárcel Rojas, Arlene Alvarez & Tibisay Sankatsing Nava. Zie Onderzoek Uitgelicht segmenten voor individuele auteurs.

Editen en vertalen
Corinne Hofman, Arie Boomert, John Angus Martin, Gene Shev, Juan Tineo, Jason Laffoon, Lewis Borck & Noa Corcoran-Tadd (English); Jaime R. Pagán Jiménez, Jorge Ulloa Hung, Roberto Valcárcel Rojas, Arlene Alvarez, M. Magdalena Antczak, Juan Tineo & Eduardo Herrera Malatesta (Español); Katarina Jacobson, Joseph Sony Jean, Benoit Bérard, Marie Kolbenstetter & Sébastien Manem (Français); Arie Boomert, Menno Hoogland, Corinne Hofman, Emma de Mooij & Anne-Marie Boer (Nederlands); Julie Thode & National Archaeological Museum Aruba (Papiamento); Hector Poullet, Robert Chilin & Patrick Ufens (Créole Guadeloupe) & Joseph Sony Jean (Créole Haiti).

Technische ondersteuning
Wouter Kool & Finn van der Leden

Fotografie
zie individuele foto's voor bron

Publicatie
Caribische Connecties Expositie Magazine. 2019.

Expositiepartners

Aruba
National Archaeological Museum Aruba & Fundacion 1403

Barbados
Barbados Museum & Historical Society

Bonaire
The Island Government of Bonaire

Cuba
Cisat, Ministerio de Ciencia, Tecnología y Medio Ambiente & Museo La Periquera, Centro Provincial de Patrimonio Cultural de Holguín

Dominica
Kalinago Territory & Ministry of Kalinago Affairs

República Dominicana
Centro León, Museo Regional Altos de Chavon & Museo Del Hombre Dominicano, Instituto Tecnológico de Santo Domingo (INTEC), Ministerio de Cultura de la República Dominicana, Patrimonio Monumental & Embassy of the Kingdom of The Netherlands.

Grenada
Caribbean Art Project

Guadeloupe
Musée départemental Edgar Clerc, Conseil départemental de la Guadeloupe & Association Ai-ti

Haiti
Bureau National d'Ethnologie & Ministère de la Culture

Martinique
Université des Antilles

Nederland
Museon & UNESCO National Committee the Netherlands

Puerto Rico
Museo de las Américas

Saba
SABARC

St. Eustatius
SECAR, CNSI & Historical Foundation

St. Maarten
SIMARC

St. Vincent and The Grenadines
Ministry of Tourism, Garifuna Heritage Foundation & National Trust

Suriname
Anton de Kom Universiteit van Suriname, Directoraat Cultuur, VIDS & Stichting Surinaams Museum

Trinidad and Tobago
The National Trust, The National Archives, The National Museum of Trinidad & Tobago, & The Santa Rosa First Peoples Community

ERC Synergy NEXUS1492 Team 2013-2019
Leiden University, Vrije Universiteit Amsterdam, Konstanz University

Met speciale dank aan de internationale partners van NEXUS1492: https://www.universiteitleiden.nl/nexus1492/about/partners

Het onderzoek dat tot deze resultaten heeft geleid, heeft financiering ontvangen van de European Research Council in het kader van het Zevende Kaderprogramma van de Europese Unie (FP7 / 2007-2013) / ERC-subsidieovereenkomst nr. 319209.

Justus Hugo Orassie, een Lokono (Arawak) sjamaan uit Suriname, betuigt respect tijdens de 'Ceremonie van de Heilige Rook' bij het Hyarima Monument in Arima, Trinidad op 13 oktober 2017. Elk jaar vieren de First Peoples van Trinidad en Tobago deze dag. Foto: imagefingerprint.